

O 'sivoj ekonomiji' s europskog gledišta

JE LI BAŠ SVAKI 'FUŠ' LOŠ?

Iako bi se moglo pomisliti suprotno, 'siva ekonomija', odnosno 'fušeri' ili 'rad na crno' nisu problemi koji pogađaju samo Hrvatsku (i šire...), već i brojne druge zemlje širom Europe. Iznimka pri tome nisu ni one najrazvijenije, s jasnim i nedvosmislenim zakonima i propisima, kvalitetnim inspekcijskim službama, učinkovitim pravosuđem i visokorazvijenom svijesti građana o tome što je dobro, a što nije. U skladu s time, pogledi na problematiku 'fuša' nisu jedinstveni, a nisu rijetki ni stavovi da svaki 'fuš' ne mora nužno i odmah biti nešto loše.

Zamjena slavine koja kaplje, servis kotla za grijanje, rekonstrukcija vodovodnih instalacija, postavljanje novih pločica, bojenje predsoblja, popravak neispravnih električnih instalacija... sve to kod nas uobičajeno rade raznorazni 'majstori', u pravilu bez potrebnog znanja, stručnosti, ovlaštenja, a nerijetko i bez potrebnog alata i opreme za takve radove. Najbitnije je da sve bude jeftino i brzo gotovo, a 'bez računa se ne računa' samo je izmišljotina marketinških savjetnika Ministarstva financija. Uostalom, sjeća li se itko kada je zadnji put od majstora, bez obzira na to bio on obučeni i ovlašten ili samo priučeni 'sused kaj se v se razme', uopće tražio račun (fiskalni ili ne, posve je nebitno). 'Siva ekonomija' u doba gospodarske krize u zemljama kao što je Hrvatska naprosto buja i bitke koje neprestano vode raznorazni

škegre, šukeri, linići ili lalovci unaprijed su osuđeni na neuspjeh.

No, treba reći da 'siva ekonomija' nije problem koji je nastao samo sada, u doba gospodarske krize i ne samo u zemljama kao što je Hrvatska. To je problem koji pritišće cijelu Europu. Uostalom, najbolji primjer za to je Njemačka, zemlja koja se, barem kod nas, smatra uređenom, pravnom i ni-pošto 'slučajnom' državom. Tako se procjenjuje da vrijednost 'sive ekonomije', odnosno 'rada na crno' u Njemačkoj iznosi čak oko 300 milijardi eura godišnje. Riječ je o uistinu golemom novcu koji je zarađen bez plaćanja ikakvih poreza i doprinosa.

Pri tome treba naglasiti da se 'fušem' ne oštećuje samo državni proračun, zbog čega u konačnici bude manje novca i za javne usluge kao što su zdravstvo i školstvo, već se time ugrožava i 'normalno' gospodarstvo, s jedne strane zbog postojanja neloyalne konkurencije (jer su zbog neplaćanja poreza 'fušerske' cijene niže), a s druge strane i zbog činjenice da pojedini zaposlenici izvan svojeg radnog vremena, umjesto da se odmaraju, vrijeme provode radeći za nekog drugog poslodavca ili za sebe, nerijetko čak i koristeći sredstva (npr. alat, vozila) svojega 'pravog' poslodavca.

Jedno je sigurno: iako mnogi njemu pribjegavaju (kao korisnici ili pružatelji takvih usluga, svejedno), o 'fušu' tek rijetki imaju pozitivno mišljenje. Ili, možda to ipak nije tako? Valja stoga promotriti kako se na taj problem gleda u 'razvijenom' dijelu Europe, koji se na prvi pogled baš i ne povezuje s 'nepodopštinama' kao što je 'fuš'. Naravno, mišljenja su pri tome suprotstavljena, čemu vjerojatno doprinosi činjenica da jedno potječe iz akademske zajednice, a drugo iz struke.

Neke pozitivne strane 'fuša'

Da 'fuš' ne mora nužno i uvijek biti negativna pojava smatra prof. dr. sc. Friedrich SCHNEIDER s Instituta za narodno gospodarstvo Sveučilišta Johannes Keplera u Linzu u Austriji. On tako ističe da je u mnogim europskim zemljama 'siva ekonomija' već odavno dosegla takve razmjere da su nužne brze i učinkovite političke mjere kako bi se taj problem riješio, a u te se zemlje, iako to mnogi neće pomisliti, ubraja i Njemačka! Naime, vrijednost 'sive ekonomije' u Njemačkoj u ovoj godini se procjenjuje na golemih 345,7 mlrd. eura, dok je u 2013. njezina vrijednost bila 340,5 mlrd. eura, što znači porast od 5,2 mlrd. eura u godinu dana. Kao glavni razlozi za to ističu se visoko porezno opterećenje (veće nego ikada ranije) i sve veća (pre)reguliranost poslovanja.

Najveći gubitnik u svemu tome je država, i to ne toliko zbog neplaćenih poreza, već ponajviše zbog neplaćenih doprinosa. Naime, prema podacima iz 2013. godine, gubici zbog neplaćenih poreza i doprinosa u Njemačkoj procjenjuju se na golemih 42,6 mlrd. eura. Pri tome se gubici na neplaćenom porezu u državnom proračunu razmjerno brzo mogu pokriti jer se novac zarađen na 'crno' vrlo brzo potroši u 'službenim gospodarstvu' i na takve transakcije će biti plaćen porez. No, to nije slučaj s neplaćenim doprinosima, uglavnom za zdravstvena i mirovinska osiguranja i ta sredstva ostaju izgubljena. Uz to, treba naglasiti da je sustav zdravstvenih i mirovinskih osiguranja u tom slučaju dvostruki gubitnik: izravno, zbog neplaćenih doprinosa, te posredno, zbog činjenice da se iz proračuna tih fondova pokrivaju naknade za ozljede i bolesti do kojih je došlo pri obavljanju 'rada na crno'. Ipak, teško je reći koliki su ti gubici, jer je nemoguće točno razlučiti je li se netko ozlijedio dok je u svoje slobodno vrijeme susjedu izvodio radove besplatno ili za novac.

Gubitnici od 'fuša' svakako su tvrtke i obrtnici koji ne žele raditi 'na crno' i ne pristaju na takve uvjete poslovanja te kojima stoga 'fušeri' predstavljaju opasnu i neloyalnu konkurenciju.

Unatoč svemu tome, 'fuš' ima i neke prednosti. Kao prvo, treba reći da 68% vrijednosti 'sive ekonomije' u Njemačkoj potječe od 'fušera' koji su već negdje zaposleni. Dakle, radi se o osobama koje rade u nekim drugim tvrtkama, obrtima ili ustanovama, gdje primaju redovnu plaću i na nju plaćaju sve poreze i doprinose, a 'fušem' se bave u svoje slobodno vrijeme. Pri tome se procjenjuje da je u Njemačkoj 2013. godine bilo čak 8 - 10 mil. takvih osoba. Uz to, 40% djelatnosti 'fušera' se smatra komplementarnom, što znači da za te radove i usluge nije bilo potražnje prema 'službenom gospodarstvu' i po 'službenim

cijenama', 25% takve djelatnosti se obavljalo prema načelu 'sam svoj majstor', a 35% se smatra supsituiranom djelatnošću, odnosno kao takvu su je korisnici takvih usluga najprije zatražili od 'službenog gospodarstva'.

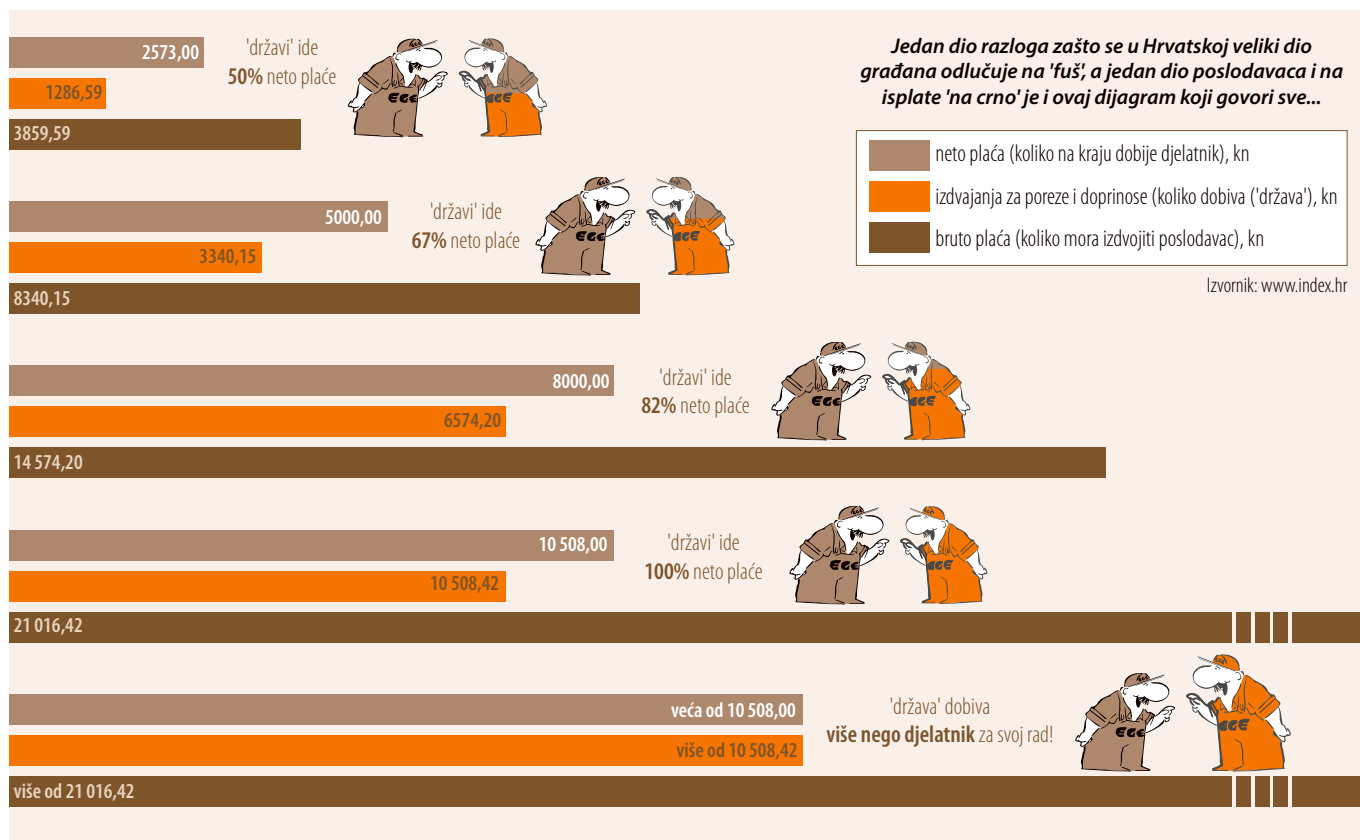
Dakle, od fuša koristi imaju svi: i gospodarstvo i građani, odnosno svi koji rade 'u fušu' ili koriste usluge 'fušera'. Uostalom, mnoge kuće i vikendice nikada ne bi bile izgrađene bez 'fuša'.

Izbjegavanje plaćanja poreza i doprinosa 'fušera', od kojih, kako je spomenuto, u Njemačkoj 68% radi u 'službenom gospodarstvu' i plaća pune poreze i doprinose, može se smatrati manjim prekršajem i zapravo svojevrsnom 'pobunom malog čovjeka' protiv države i njezinog poreznog sustava. U skladu s time, država bi trebala provesti reformu sustava poreza i doprinosa kako bi davanja na zarađeni novac bila što manja, a rad u okvirima 'službenog gospodarstva' ponovno postao isplativ.

Dakle, moglo bi se zaključiti da 'siva ekonomija' u cjelini ima određene prednosti za 'službeno gospodarstvo'. Naime, čak 66% novca zarađenog na crno se gotovo istoga trenutka vraća u 'službeno gospodarstvo' i njime se plaćaju proizvodi i usluge koje si u suprotnom možda netko ne bi mogao priuštiti. Sve u svemu, vrijednosti koje su stvorene u 'sivoj ekonomiji' bi zbog toga trebalo više uračunavati u službene podatke.

'Fuš' kao apsolutno negativna pojava

Stavu da je 'fuš' ipak djelomično pozitivna društvena i gospodarska pojava oštro se suprotstavlja gosp. Frank EBISCH, voditelj područja Komunikacije i strategije Središnjeg saveza za sanitarije, grijanje i klimatizaciju (ZVSHK) sa sjedištem u St. Augustinu u Njemačkoj. On, naime,

smatra da 'siva ekonomija' nikako nije manji prekršaj, već kazneno djelo jer je ona s jedne strane prevara javnosti, a s druge pojava koja ugrožava državu i njezin socijalni sustav. Dakle, ako se govori o 300 mlrd. eura, koliko se godišnje u Njemačkoj zaradi 'na crno', ujedno je riječ o novcu koji je od države skriven pa su razmišljanja o tome da djelatnost koja je protuzakonita ima bilo kakvih pozitivnih učinaka prilično avanturistička.

Upravo je područje graditeljstva danas, više nego ikada ranije, osobito osjetljivo na 'sivu ekonomiju', što potvrđuju brojne nedavno provedene inspekcije u Njemačkoj. Pri tome su 'sivom ekonomijom' posebno ugroženi instalateri sanitarnih instalacija, grijanja i klimatizacije, a nadležne strukovne udruge kao što je ZVSHK stoga moraju ustrajati na zahtjevima za isključivo legalnim poslovanjem. Investitorima se zato uvijek mora ponavljati da se, kada se radi o poslovanju bez računa, ujedno radi o nečemu za što su zadužena 'tijela pravne države'. Konačno, ako se pokaže da je 'fuš' manjkav, na takve radove ne mogu se postavljati nikakvi zahtjevi za jamstvom. Zaključak je stoga jasan: 'fuš' se ne isplati!

Inače, još od 2004. u Njemačkoj je na snazi zakon protiv rada na crno i ilegalnog zapošljavanja, a sedam godina kasnije Savezni sud je na njegovim osnovama donio presudu koja ide u prilog legalnim, stručnim i obučanim instalaterima. Dakle, svi oni koji se oslanjaju na 'fušere' moraju

biti svjesni da na sebe preuzimaju rizike koji proizlaze iz loše kvalitete tako obavljenog posla. Dakle, kada se ne uzme račun i ne plati porez na izvedene radove, ne radi se samo o izbjegavanju plaćanja poreza. Naime, bilo kakav 'dogovor' korisnika usluge i 'fušera' država smatra ništavnim i nikakvi zahtjevi za jamstvom ili uklanjanjem nedostataka prema 'fušeru' ne smatraju se opravdanima. Jednostavno rečeno, država sve one koji koriste usluge 'fušera' u slučaju bilo kakvih problema ostavlja na cjedilu.

Time se uvelike ide u prilog stručnim, ovlaštenim instalaterima, u čijoj su službenoj ponudi za izvođenje radova, osim cijene, određeni i opseg i kvaliteta budućih radova. Pri tome treba naglasiti da nitko osim stručnih, obučanih i ovlaštenih instalatera ima potrebna znanja i iskustvo. Isto tako, takvi instalateri podliježu obvezi jamstva na izvedene radove, a iz čega slijedi povjerenje korisnika. Istodobno, u obvezi jamstva je i proizvođač opreme koji tada mora ne samo ukloniti uočene tvorničke pogreške na proizvodu, već i pokriti sve time nastale troškove. Dakle, treba još jednom naglasiti da u slučaju rada koji je obavio 'fušer', nikakva obveza jamstva ne postoji!

I za kraj, treba reći da se strukovne udruge uopće ne bi trebale zamarati problemom 'sive ekonomije' jer je to jednostavno posao pravne države i njezinih tijela koji moraju učiniti sve da 'fuša' uopće ne bude. ■